

Таким чином, існує визначний взаємозв'язок між соціальним статусом особистості та її ціннісними орієнтаціями. Причому цей зв'язок носить взаємообразний характер: соціальний статус особистості визначає формування системи цінностей, а з іншого боку, система цінностей визначає займання особистістю того чи іншого соціального статусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фромм Еріх. Анатомія человеческой деструктивности / пер. с англ. — М.: Республика, 1994.— 446 с.
2. Орбан–Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навчальний посібник / Лідія Ернестівна Орбан–Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.

УДК 369.7:37.037.037.1 – 058.862

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ, З ДІАГНОЗОМ ЗПР ЗА ДОПОМОГОЮ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Переписьотчиков Д.О., аспірант

Запорізький національний університет

У статті розглянута соціалізація дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки, з діагнозом ЗПР, за допомогою фізичного виховання й дії різних видів фізичних навантажень на становлення особистості дітей.

Ключові слова: соціалізація, діти-сироти, фізичне виховання.

Переписьотчиков Д.А. СОЦИАЛИЗАЦИЯ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ЛИШЕННЫХ РОДИТЕЛЬСКОЙ ОПЕКИ, С ДИАГНОЗОМ ЗПР ПРИ ПОМОЩИ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье рассмотрена социализация детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, с диагнозом ЗПР при помощи средств физического воспитания и действия различных видов физических нагрузок на становление личности детей.

Ключевые слова: социализация, дети-сироты, физическая нагрузка.

Pereplyotchikov D. SOCIALIZATION OF ORPHANS AND THE CHILDREN WITHOUT PARENTAL SURVEILLANCE WHO ARE DIAGNOSED WITH INHIBITED PSYCHIC REFLEXES (IPR) USING THE MEANS OF PHYSICAL TRAININGS/ Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article explores the process of socialization of orphans and the children without parental surveillance who are diagnosed with Inhibited Psychic Reflexes (IPR) using the means of physical trainings and different kinds of physical activities in order to shape the children's personalities.

Key words: socialization, orphan children, physical activities

Актуальність теми. Проблема якісного фізичного виховання учнівської молоді викликає турботу в державних органів влади. Було створено безліч соціальних програм, які спрямовані на забезпечення фізичного здоров'я нації, виховання фізичних і вольових якостей, властивих активному життю й повсякденній діяльності. Численні дослідження в галузі педагогіки, психології й фізіології дозволяють стверджувати про позитивний вплив фізичних вправ на темпи й рівень інтелектуального розвитку дитини [4, 6]. У більшості дітей, які за конкретних обставин залишаються поза родиною, виникає стресова ситуація, що в 97% випадків призводить до затримки психічного розвитку [7]. Згідно з даними офіційної статистики кількість таких дітей в Україні перевищує 110 тисяч й останніми роками стрімко зростає, тому розвиток і розробка ефективних шляхів корекційного впливу, спрямованих на усунення стресу, є необхідними в процесі поліпшення системи навчання й виховання.

Аналіз досліджень і публікацій. Правильно організоване фізичне виховання підлітків повинно благотворно впливати на зростаючий організм:

- допомагати стабілізувати фізичний і психічний розвиток;
- підвищувати захисні реакції до зовнішніх чинників;
- підвищувати стійкість імунітету;
- призводити до поліпшення настрою й надавати впевненості в собі й у своїх силах, що дуже необхідно дітям, які позбавлені батьківської опіки.

Оптимальний ефект реабілітації може досягатися за допомогою фізичних вправ за умови, що вони будуть індивідуально підібрані на кожному занятті [3].

При такому підході до організації педагогічного процесу в підлітків виникає стан психологічного комфорту, впевненості у своїх здібностях, відбувається адаптація організму до фізичного навантаження, підвищення нервово-м'язової працездатності, поліпшення загального стану здоров'я, формуються оптимістичні надії на майбутнє.

Крім того, доведено, що спорт допомагає у формуванні особистості; зокрема сприяє етичному, вольовому, естетичному й інтелектуальному вихованню, розвитку психічних і професійних якостей, стимулює соціальну зрілість підлітків [2].

Адаптаційний спорт сприяє розкриттю повноти відчуттів від життя, володінню своїм тілом. Фізична культура для дітей-сиріт може виступити як засіб соціальної адаптації за рахунок задоволення потреби в спілкуванні, розширення кола знайомств, самореалізації в заняттях спортом, включення в суспільну роботу, підвищення своїх фізичних показників й, у результаті, зміцнення впевненості в собі.

Розвиваючи рухові якості, підвищуючи працездатність організму, зміцнюючи здоров'я, адаптаційна фізична культура й адаптаційний спорт сприяють подоланню більшості відхилень у стані здоров'я підлітків, що в підсумку поліпшує їхній психічний стан й організм у цілому.

Методи й організація досліджень. З огляду на необхідність адаптації й інтеграції дітей-сиріт в Україні, особливо актуальною проблемою є розробка системи застосування фізичної культури й спорту.

Нами проведені порівняльні аналізи показників рухових якостей у дітей різного віку (10-11 й 12-13 років), які виховуються в родині і в закладах інтернатного типу (на основі досліджень, проведених в інтернаті №3 м. Запоріжжя). Відповідно до результатів, в останніх помічені значні відхилення як у фізичному, так й у психічному розвитку.

Дослідження підтвердили існуючі дані [1, 5, 8] про те, що діти-сироти поступаються в розвитку своїм одноліткам, які живуть із батьками в домашніх умовах. Це більшою мірою стосується дітей віком 12-13 років. При цьому нами виділені показники рухових якостей дітей-сиріт і дітей, що виростили в родині (10-11 років): вони не мають значних відмінностей ($p > 0,07$), у той час як серед дітей старших (12-13 років) результати дівчаток і хлопців-сиріт значно нижчі. Аналіз показує, що в більш ранньому віці діти-сироти менше піддані впливу негативних чинників і виявляють інтерес до спорту. Надалі інтерес до занять фізичною культурою в дітей 12-13 років знижується (особливо серед хлопчиків), що негативно позначається на розвитку рухових якостей. Було виявлено, що при недостатньому фізичному навантаженні значно падає рівень соціально-психологічної адаптації дітей і підлітків, які виховуються в інтернатних закладах (на основі досліджень, проведених в інтернаті №3 м. Запоріжжя). Так, якщо у віці 10-11 років відмінність між хлопцями-сиротами та їхніми однолітками в родині за багатьма ознаками знаходиться на рівні $p < 0,07-0,02$, то у віці 12-13 років розходження показників між ними значно збільшується ($p < 0,01-0,001$). Найбільша відмінність між дітьми-сиротами й дітьми з родин виражена в хлопчиків у виявленні підвищеної конфліктності, агресивності й схильності до ухилення від відповідальності й вирішення проблем.

Також проведені тести показали занижений рівень самооцінки в дітей-сиріт, оскільки, на відміну від дітей із родин, вони не відчувають підтримки батьків.

У підсумку, результати досліджень рівня проявів індивідуально-особистісних якостей і фізичного розвитку свідчать, що діти-сироти:

- 1) відстають за рівнем фізичного розвитку від своїх ровесників з родин (більш яскраво виражено серед хлопчиків 12-13 років);
- 2) мають підвищену конфліктність і тривожність у повсякденному житті;
- 3) не мають достатнього обсягу фізичних навантажень винятково за рахунок шкільних занять фізичною культурою, які б позитивно впливали на дітей;
- 4) мають потребу в ефективних способах корекції психоемоційного стану, одним із яких може бути заняття спортом.

Таким чином, проведені нами дослідження дали можливість визначити ефективність застосування різних видів спорту для корекції соціальної адаптації дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківської опіки, які виховуються в закладах інтернатного типу.

Бажання зайнятися спортом серед дітей-сиріт з віком зникає, однак хлопчики надають перевагу футболу, баскетболу й різним видам єдиноборств. У спортивній діяльності програються багато життєвих ситуацій, що дозволяє спортсменові напрацьовувати для себе життєвий досвід, вибудовувати особливу систему цінностей й установок. Також заняття спортом дозволяють вирішувати цілу низку виховних завдань, дозволяючи стійко переносити труднощі, які виникають і в школі, і в інших життєвих ситуаціях, що дуже важливо для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки.

Крім цього, необхідно враховувати ті соціальні складові, які є другорядними й менш впливовими для людини. У сфері фізичної культури й спорту складовими вторинної соціалізації можуть бути керівники ДЮСШ, судді.

На жаль, цей процес не завжди є можливим й успішним для вихованців дитячих будинків. У ході вивчення теоретичних джерел, присвячених сучасному становищу системи допомоги дітям, які залишилися без турботи батьків, нами виділені такі труднощі в діяльності інтернатних закладів:

- Заперечення авторитету педагогів і вихователів, що викликає негативний емоційний сплеск і психічні розлади.
- Нераціональне прагнення педагогів і вихователів заповнити день дитини безліччю пасивних занять, при цьому, не знайомлячи дітей із можливими проблемами навколишнього світу.
- Слабка координація роботи відомств і служб державної підтримки дітей-сиріт і дітей, що залишилися без опіки батьків.
- Обмежена можливість консультацій лікарів вузької спеціалізації (зокрема психолог, логопед та ін.) для підтримки й забезпечення нормального розвитку дітей-сиріт.

Висновок. Виходячи з отриманих даних, очевидно, що процес соціалізації безпосередньо пов'язаний з адаптацією людини і є засвоєнням людиною соціального досвіду, норм і правил поведінки в суспільстві. Результатом соціалізації є формування життєвого досвіду і якостей, які надалі можливо застосовувати в різних життєвих ситуаціях. Отже, спорт може стати ключовим чинником для дітей, які ростуть без батьківської опіки, і допоможе сформувати основні життєві пріоритети, набутти впевненості в собі, угамувати внутрішню агресію й покращити психічне здоров'я.

У перспективі подальших наших досліджень планується більш детальний аналіз труднощів, які знижують ефективність адаптації дітей-сиріт у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гебель В. Ребенок: От младенчества к совершеннолетию: Дет. болезни. Условия здорового развития. Воспитание как терапия: Кн. Для родителей, педагогов и врачей: [Пер. с нем.] / Вольфганг Гебель, Михаэла Глеклер. - М.: Энигма, 1996. – 591 с.
2. Гогунев Е.Н. Психология физического воспитания и спорта: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений, обучающихся по специальности «Физ. культура и спорт»/ Е.Н. Гогунев, Б.И. Мартянов. - М.: Academia, 2000. – 287, [1] с.
3. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей: Учеб. пособие / В.В.Лебединский. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 167 с.
4. Лапшин В.А. Основы дефектологии / В.А. Лапшин, Б.П. Пузанов– М.: Просвещение, 1990. – 143 с.
5. Реабилитация детей с проблемами в интеллектуальном и физическом развитии / Л.М.Шипицына, Е.С.Иванов, Л.А.Данилова, И.А.Смирнова; Междунар. ун-т семьи и ребенка им. Р.Валленберга. – СПб.: Образование, 1995. – 80 с.
6. Лесько О.М. Організаційно-методичні основи використання рухливих ігор у фізичному вихованні молодших школярів із затримкою психічного розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02/ О.М. Ласько. - Львів, 2004. – 20 с.
7. Яковенко В.С. Виховання та усиновлення дітей-сиріт / Яковенко Валерій Семенович.- Кіровоград: ЦУВ, 1998. – 335 с.
8. Козленко Н.А. Физическое воспитание в системе коррекционно-воспитательной работы вспомогательной школы / Н.А. Козленко // Дефектология. - 1991. - № 2. –С. 33.